

Sangleg eller kinddans? - træk af debatten om dans i ungdoms- foreningerne i mellemkrigstiden

Af lektor Niels Kayser Nielsen,
Institut for litteratur, kultur og medier,
Odense Universitet

De fleste af os har nok prøvet det. Vel sagtens første gang i vores ungdom, hvor man i glødende forelskelse eller animeret af andre stimulanter har lagt sin kind mod den udkårnes og er svømmet hen i dansens vuggende bevægelser til lyden af en "sjæler". Sådan gjorde vi i det mindste i min ungdom i 1950'erne og 1960'erne, når vi var til "bondebal" i forsamlingshuset. Dengang vidste vi imidlertid ikke, at det var "bondeballer", vi var med til. Vi vidste heller ikke, at kinddans var et relativt nyt fænomen, men vi vidste måske nok, at det var lidt "frækt".

Det er netop denne "frækhed", der er grunden til, at kinddansen på daværende tidspunkt kun havde en to-tre tiår på bagen, og at den inden da havde været et livligt omdiskuteret fænomen i foreningsregi. Så lad os se lidt nærmere på kinddansen – og på dens forløbere. Vi skal foretage et tilbageblik, hvor vi bevæger os tilbage i tid, til århundredskiftet 1900 – for så derefter gradvist atter at vende tilbage til 1960'erne.

At kinddansen har med pardansens udbredelse at gøre siger vistnok sig selv. Den er ikke let at praktisere i forbindelse med "folkedans". Kinddans og rheinländer-polka passer ikke sammen, og end ikke en "Totur til Vejle" er velegnet til at danse tæt. Kinddansen hænger med andre ord sammen med den ændring i dan-

semønstret, der på landet fandt sted i begyndelsen af mellemkrigstiden, hvor spillemanden og ungdomslegene gradvist blev erstattet eller i det mindste supleret af bal til orkester. Og her var det så, at problemerne begyndte: skulle balarrangørerne tolerere det at "danse moderne", herunder kinddansen, eller skulle man gribe ind – i sædelighedens navn?

Ballerne på landet

Ballerne på landet i forsamlingshusene blev som hovedregel arrangeret af idrætsforeningen – enten den nu var en skytteforening, en boldklub eller en gymnastikforening, eller det hele på én gang, samlet under en fælles paraply. Lettest ved at acceptere kinddansen og den moderne pardans havde skytterne og boldspillerne. Man skal lede længe efter bekymringer over det nye fænomen i dette forum. For gymnasterne så det anderledes ud. Her var der i De Danske Skytte- og & Gymnastikforeningers blad *Ungdom og Idræt* i 1923 et indlæg om "Den falske dans", hvori det hedder, at det ikke er ualmindeligt ved en gymnastikopvisning at se de "friske Piger" ændre karakter ved dansen bagefter: de er vildførte:

"Hun danser med et dukkeagtigt, stirrende Udtryk, hun har ikke Sans for noget udenom selve Dansen. Hun er hypnotiseret, det er en Slags Galskab."¹

De største anfægtelser havde man imidlertid i ungdomsforeningerne. Som det hedder i det grundtvigianske samleværk *Fri Ungdom* fra 1944 om ungdomsforeningernes baller: de er et "Smertensbarn". Problemet var, hævdedes det, at et "Bal, der bare er et Bal i sig selv, bliver som Regel et daarligt Bal."²

Denne danseside af ungdomsforeningerne er ikke særligt velbelyst,

ligesom der fortsat mangler tilbundsgående undersøgelser af ungdomsforeningernes liv i det hele taget. Men baller arrangerede man altså. Nogle steder endda i stor stil. I Tåning ved Skanderborg brugte de fleste lokale foreninger forsamlingshuset til møder og festlige sammenkomster, men ungdomsforeningen synes at have været den, der særligt lagde sig efter at holde baller³.

I Pjedsted ved Fredericia blev der i august 1926 afholdt en ekstraordinær generalforsamling i ungdomsforeningen, idet man ønskede at nedlægge den hidtidigt eksisterende fra 1920 og erstatte den med en ny, hvorved man samtidig kunne ændre formålsparagraf. Den gamle ungdomsforenings formålsparagraf havde eksplicit været knyttet til partiet Venstres ideer, medens den nye forening fik til formål at "virke for god, sund, folkelig Oplysning"⁴ Det udmøntede sig i, at foreningens første arrangement var at planlægge bal "først i Nytaaret". Det skulle ikke blive sidste gang. Ved siden af besøg af en hypnotisør og dans ved "egne Kræfter" arrangerede man i løbet af 1930'erne og under krigen også dans med den landskendte duo Alex og Richard og med mindre kendte orkestre fra Vejle og Fredericia.

I Rostrup i Himmerland fandtes der i mellemkrigstiden en ungdomsforening, som hed "Den gode Hensigt", som dog ikke synes at have haft andre hensigter end at arrangere baller, og som derfor havde en særdeles sund økonomi. Det nød ungdommen godt af, da ungdomsforeningen og fodboldspillerne gik sammen i 1939 og stiftede Rostrup Boldklub⁵.

I Pindstrup på Djursland ville ungdomsforeningen gerne arrangere baller, men ikke have med idræt at gøre, således at de unge måtte søge til andre sogne

for at dyrke deres sportsinteresse. Det samme gjorde sig gældende i Lendum i Salling. Her nægtede ungdomsforeningen pure at være rammen om idræt, da en gruppe fodboldspillere henvendte sig desangående⁶.

Som hovedregel var ungdomsforeningen et ganske sædeligt foretagende, der mange steder tog helt eller delvist afstand fra dans og "svir". I stedet lagde man, som regel ud fra et grundtvigiansk livssyn, vægt på åndelig og bevidsthedsmæssig oplysning i form af foredragsvirksomhed, oplæsningsaftener, fælleslæsning (dvs. dramatiseret oplæsning af et skuespils replikker, men uden gestik, kostumer og kulisser) etc, sådan som Verner Bruhn så grundigt har dokumenteret det for Sydvestjyllands vedkommende⁷. Situationen fra Rostrup hører derfor nok til undtagelserne, medens den i Lendum i Salling har været mere typisk. – Men lad os gå tilbage til begyndelsen, til ungdomsforeningernes start - for så gradvist at bevæge os frem til kinddansen igen.

Ungdomsforeningernes begyndelse

Udspringet til denne del af den danske "folkelige" oplysnings-tradition daterer sig tilbage til 1887, til Nr. Aaby på Vestfyn, hvor fri-skolelærer Olaf Nielsen dannede en ungdomsforening. Det vandt hurtigt gehør i de omliggende sogne. Men også på Koldingegnen gik man i gang, igen med grundtvigiansk inspiration. Det sker dog først omkr. 1896. Syv år senere stiftedes De danske Ungdomsforeninger (DdU) i 1903 på et møde i Fredericia. 40 foreninger sluttede sig til og dermed ca. 3.000 med-lemmer⁸, med basis især på Fyn og i Øst-jylland.

Som flere steder i det grundt-

Dilettant i Herslev Forsamlingshus 1947. Ud fra ønsket om at holde sig a jour med tiden spillede man dette år dilettantstykket "De tog min dreng", der havde motiv fra frihedskampen.

vigiante miljø i disse år var man imidlertid ikke helt afklaret med hensyn til form og indhold: skulle man fra bestyrelsens side nøjes med at "lægge tingene til rette" for de unge og satse på, at deres fællesskab var det vigtigste; eller skulle man være formynderisk? Dette problem skulle i de næste årtier ofte blive et tilbagevendende problem for grundtvigianerne som for enhver anden form for pædagogik og folkeoplysning: hvor går grænsen mellem frihed og opdragelse? – I dette tilfælde koncentrerer vi os imidlertid om diskussionen vedr. dans.

Debatten om dansen

Debatten om dansen i De danske Ungdomsforeninger udspandt sig i første omgang i århundredets første tiår, i anden omgang i 1920'erne og i tredje omgang i henholdsvis 1933 og 1939.

Den første debat vedrørte primært spørgsmålet om, hvorvidt der overhovedet skulle danses i ungdomsforeningerne eller ej. Dette spørgsmål blev ofte taget op også efter det første tiår, og under 1. verdenskrig afholdt mange ungdomsforeninger sig fra at danse, da det forekom uacceptabelt under de givne forhold, men i løbet af 1920'erne synes man dog stiltiende at have godkendt, at der blev danset nogle gange om året⁹. I et indlæg i or-

ganisationens blad *Dansk Ungdom* i 1926 hedder det, at såvel gymnastikforeninger som ungdomsforeninger af og til bør holde baller, "fordi Medlemmerne har Krav paa nogle Baller og for at bekæmpe Balforeningerne."¹⁰ Tankegangen er tilsyneladende den, at skal ungdommen nødvendigvis danse, bør det helst foregå i et moralsk og socialt forsvarligt forum. Derfor kom debatten om dans i 1920'erne snarere til at dreje sig om, hvilken form for dans, der kunne akcepteres, hvis der altså skulle danses. Det er dette sidste, der især har interesse her.

Allerede i 1916 er et indlæg desangående i *Dansk Ungdom*. Her citeres gymnastikdirektør Olav Schrøder for at mene, "at den moderne Dans, som den har udviklet sig i Byerne, er meget lidt tiltalende og saare let faar et Præg, der kan virke uheldig paa de unge Mænds Fantasi."¹¹ Hvori det uheldige består fik vi ikke nærmere besked om, men hermed var bolden givet op ud fra den præmis, at den "moderne" dans var usædelig, og at den var et byfænomen. Det man frygtede var en ungdom, der, som det hedder, var "lad og blaseret". Det var med andre ord den i samtiden så udbredte frygt for den urbane "degenerations" smitte, der var det centrale. At denne "fare" ikke var helt urealistisk fremgår af et indlæg i bladet fra 1918, hvor det fra Lolland hedder: "I lollandske Blade ser man ofte Ungdomsforeningerne bekendtgøre Bal eller andet underholdende. Derimod er det sjældent at se dem indbyde til Foredragsmøde, Fælleslæsning, Sanglege eller lignende"¹². I DdUs formandsberetning for 1917-18 hedder det beklagende: "Vi har i Aar haft den Oplevelse igen, at man har beskyldt os for at dyrke Selskabeligheden for meget (det er Formanden for Kirkelig Ungdomsfore-

ning i København, der har udtalt dette i et Interview)".¹³ – Ungdomsforeningerne måtte med andre ord kæmpe for at holde stien ren.

I 1921 kom så den første større debat. Affødt af en drøftelse derom på Askov meldte sig spørgsmålet om de "moderne" danse virkelig var så farlige. "Er den moderne Dans mere moralsk nedbrydende end de gamle Runddansen?", spørger Ejnar Nielsen-Skovholt, Askov, retorisk. Indlægget sluttede med en opfordring til ikke at holde den "moderne" dans ude af foreningerne ved tvang¹⁴. Overfor denne opfattelse står et par indlæg fra henholdsvis Jens Birk og C. J. Andersen, hvor sidstnævnte dels mente, at der skulle danses mindre i ungdomsforeningerne, dels at risikoen for at der danses "grimt" og "forvrænget" var langt større ved de "moderne" danse end ved de gamle sanglege¹⁵. Debatten løb videre i et par numre af tidsskriftet, men døde så ud.

Den blev imidlertid genoptaget i årene 1925-27. På årsmødet i Haderslev 1925 forsvarede en togbetjent Sørensen bal og diletant i regi af ungdomsforeningerne, da der her i modsætning til de offentlige baller var en "god Kontrol". I 1926 tog hovedkredsformanden for Syd-sjælland så det prekære emne op igen¹⁶. Han slog til lyd for, at man burde komme bort fra den tanke, at det er syndigt at danse, og mente endvidere, at man ganske vist – i charleston'ens tid – ikke skal holde 10 baller om året fra 7-02, men dog bør åbne op for ungdommens lyst til den nye dans. Dels for at komme ungdommen i møde, dels for at undkomme konkurrencen fra "det daarlige, det slibrige, der bydes vore Unge saa meget af." M. Nielsen fra samme hovedkreds kunne i et andet indlæg i bladet ikke tilslutte sig denne

tanke, idet han mente, at man ikke måtte give køb, og at det overhovedet gjaldt om at undgå at få snavs på fingrene¹⁷.

Og så brød debatten i øvrigt løs. Bl.a. på Sydfyn, hvor de sydfynske ungdomsforeninger i marts 1927 i tilslutning til generalforsamlingen i Svendborg holdt et forhandlingsmøde med titlen "Dansen der for meget?" Af debatten fremgår det, at de unge "farer rundt i Bilerne fra det ene Forsamlingshus til det andet" for at komme til bal¹⁸. I andre indlæg omtales de som "bilende Bøller". Nogen helt klar holdning til problemet nåede man dog ikke frem til, udover en forsonlig attitude i retning af, at "med måde er alting godt".

En afklaret holdning havde til gengæld højskoleforstander Agnus Sørensen, Galtrup, i et længere indlæg i *Dansk Ungdom* senere på året. Heri skriver han om "moderne" danse som single, tango, one step, fox trot, shimmy, blach bottom etc, at en

"historisk Undersøgelse af dem viser, at de har deres Udspring fra lavtstaaende, afrikanske Negerstammer og andre Folk, der står langt ned på Kulturens Stige, hvor de eller deres Urbilleder har været brugt oprindeligt ved Stammernes ofte usædelige Gudsdyrkelse ..."¹⁹

Han opfordrer de folkeoplysende foreninger til at stå sammen om at bekæmpe "dette Ukrudt paa danske Marker, som det amerikanske Negerpjat i Musik og Dans er!" På baggrund af en sådan opfattelse kan det være nok så nærliggende at se på, hvorledes problemerne med den "moderne" dans så blev løst i praksis.

Forlystelsernes fristelser - dans i praksis

Lad os tage til Outrup i Vestjylland, i en af de mest karakteristiske vestjyske "oplysningsegne" med et aktivt foreningsliv inden for såvel idrætslivet som ungdomsbevægelsen. Her stiftedes ungdomsforeningen i 1905, samme år som Højskolehjemmet²⁰, men hele 24 år efter den stedlige stiftelsen af Indre Missions pendant KFUM, der i Outrup går tilbage til 1881.

Ungdomsforeningen blev snart ramme om de gængse arrangementer såsom foredrag og diskussion, oplæsning, fælles kaffebord og sanglege. Enighed var der også om at tage afstand fra spiritus og kortspil. Det kunne ikke tolereres i foreningens regi. Men dansen voldte problemer. For det første kneb det med at finde et egnet lokale: én ting var en besværlig kakkelovn midt på gulvet på 1. sal i Højskolehjemmet, som stod i vejen for dansen, noget andet var rystelserne i stuerne nedenunder, når der blev danset ovenpå. For det andet truede dansen med at tage overhånd i forhold til det åndeligt oplysende arbejde. Derfor besluttedes det i 1908, at der kun måtte holdes danseaften for hvert 6. oplysende møde, og kun hvis disse møder hver for sig havde været overværet af halvdelen af medlemmerne²¹. Således håbede man at kunne fremme oplysningen.

Omkring 1920 dukkede der imidlertid andre problemer op, som man ikke bare kunne "oplyse" sig ud af: de "moderne" danse fra Amerika. Det var "vovede" danse såsom one step, two step og tango, som dels truede de "gammeldaws" danse såsom hamburger, fynbo og trippevals, dels truede sædeligheden med deres mere par-orienterede dristighed. I Outrup synes de "moderne" danse dog

ikke at have voldt de helt store problemer.

I Hover længere nordpå, mellem Ringkøbing og Holstebro, arrangerede skytteforeningen, oprettet 1890, også dans i tilslutning til den årlige juletræsfest. På grund af verdenskrigen holdt man inde de første par år efter 1914, men da man i 1916 holdt afstemning om sagen, var flertallet stemt for dans. Ungdommen ville tilsyneladende danse, endda i en sådan grad, at det i 1923 blev bestemt, at kun foreningsmedlemmer havde adgang til foreningens sammenkomster og dans²². Dette synes at have en vis overensstemmelse med, at ungdomsforeningen efter 1917 gradvis havde overtaget skytteforeningens dansearrangementer. Man kan ikke helt udelukke tanken, at foreningen ønskede at sikre sig nye medlemsantallet ved hjælp af dansen.

Kinddans og dansepulver

I Oddense-Otting Ungdomsforening i Salling, stiftet 1915, løb man for alvor ind i problemer i forbindelse med det at "danse moderne"²³. Allerede året efter stiftelsen diskuterede man problemet i bestyrelsen: om der skulle gives tilladelse eller ej. Og helt aktuelt blev problemet i 1920, da en udenbys deltager i foreningens juletræsfest dansede "moderne" med den begrundelse, at han ikke kunne danse andet. Han blev smidt på porten af den lokale præst (!).

Den efterfølgende diskussion i bestyrelsen om "moderne" dans landede på et kompromis. Man besluttede, at hver 3. dans måtte danses "moderne". Og året efter kompromissede man yderligere: nu måtte der danses "moderne" halvdelen af tiden. Jens Ejsing, som har skildret situationen, kalder det for en "deltidsmoral". Men hermed var problemerne ikke slut. I

1925 blussede striden mellem unge og gamle atter op. Årsagen var den, at lyset gik ud i det ellers nybyggede forsamlingshus, da man skulle holde juletræsfest andennyårsdag. Det kunne måske endda været gået. Men da man – måske med skjulte bagtanker – også havde strøet dansepulver på gulvet ved den lejlighed, gik det galt. De unge blev nødt til at holde godt fast i hinanden. Hvad der kom ud af dette, vides ikke med sikkerhed, men ved det næste bestyrelsemøde, blev det besluttet, at der ikke måtte danses kinddans ved de næste fester. Den hellige grav syntes at være vel forvaret

Men i længden kunne et sådant forbud ikke opretholdes. "Tidsånden" gav ikke formynderiet medbør. I løbet af 1930'erne, hvor de lokale orkestre hentede moderne melodier hjem fra storbyerne til det moderne musikrepertoire, som blev efterspurgt ved ballerne, blev "sjælerne" mere og mere almindelige, ligesom pigerne begyndte at bære korte kjoler og have kort "charleston-hår". Da debatten om dans blussede op igen i 1930'erne kom den derfor også til at handle om, hvorledes man i det hele taget stillede sig til det moderne.

Dans og modernitet

I 1932 skriver valgmenighedspræst Bent Mostrup, præst i Salling i *Dansk Ungdom*, at han som ny præst i sognet gerne ville deltage i de unges moderne dans, for at sikre, at "alt kunne foregaa sømmeligt"²⁴. Dette indlæg knyttede sig til det ungdomsopbrud, der foregik i De danske Ungdomsforeninger i begyndelsen af 1930'erne, hvor man ligesom i De danske Gymnastikforeninger var vidne til, at en ny generation ønskede at sætte dagsordenen. En af de førende i dette

Hans Bendix' tegning til PH's artikel "Jazz, Hav og Elskov" 1934. Det var den slags frigjorthed, der virkede chokerende på mange ældre, mandlige ledere i De danske Ungdomsforeninger.

felttog var højskolelærer Jens Peter Bang, Ollerup, der i samme blad i 1930 havde slået fast, at "Det, der kendetegner os i Dag, os, der er unge, er Mistillid, Tvivl og Forkastelse af den ældre Slægts Arbejde"²⁵. Han mente, at der var opstået et svælg mellem den gamle og den nye slægt.

Dette svælg var imidlertid ikke større end, at der i et indlæg af Signe Rasmussen sammesteds i 1933 med den retoriske titel "Skal vi være moderne?" tales om, at også mange ældre i dag ryster på hovedet af takkelige lange selskabskjoler, idet også de har vænnet sig til de korte kjoler. Indlægget slår på, at man skal følge med sin samtid, og skribenten må derfor om den moderne dans mene, at

"Den følger dog med Tiden og svarer til den. Den Rastløshed, som er over alt, mærker først og fremmest de unge. Naar de saa efter endt Arbejdsdag skal have lidt Adspredelse, kan man ikke undre sig over, at de har foretrukket den moderne Dans med den bløde Rytme og en Musik, der virker saa dulmende paa Nerverne, fremfor de gamle Folkedanse, der kræver, at Hjernen skal arbejde ustandseligt, for at huske alle de mange Trin og Hop, saa man efter to Timers Dans er mere træt end efter en hel Arbejdsdag."²⁶

Hun følges op af højskolelærer H.P. Hansen fra Lolland, som skriver, at modstanden mod kort hår, korte kjoler og moderne dans kun kan forstås som "Udslag af forstokket Konservatisme og Snæversynethed". Det hjælper ikke at stampe mod brodden, hedder det, og endvidere, at mange højskolefolk trænger til at få moderniseret deres mening, og at man må glæde sig til den dag, da det bliver moderne at være et "selvstændigt tænkende Individ"²⁷. Samme skribent - i øvrigt

erklæret modstander af Niels Bukhs politiske meninger - beder i et indlæg senere på året om at måtte blive fri for "den Snak om Lummerhed og Erotik, saasnart Talen er om Dans"²⁸, medens et andet indlæg, Povl Larsen fra Ølgod, mener, at det er de moderne danse, som er "kedelige", og det er en uskreven lov i hans forening, at man ikke må danse moderne.²⁹ I samme nr. af bladet er der imidlertid en oversigt over, hvilke oplysende programmer, der bringes i radioen. Der er med andre ord tegn på, at bladet har taget den moderne massekommunikation til sig og bestræber sig på at følge med tiden, og at den konservative opfattelse af det moderne ikke er enerådende i organisationen

I 1939 bevidner man så mellemkrigstidens sidste store debat i De danske Ungdomsforeninger om den moderne dans. Helge Christensen fra Gjesing ved Esbjerg er talsmand for det moderne. Han kan ikke se, at en argentinsk tango skulle være mindre dansk end "Tyrolerval" eller en "svensk Maskerade", medens bl.a. Povl Larsen fra Ølgod holder fast ved folkedans og familievals³⁰.

Imidlertid havde sagen nu ændret sig så meget, at der i debatten blev talt om to mere eller mindre officielle holdninger til dans inden for DdU. Den traditionelle dans havde fortsat sine ivrige tilhængere, men der var heller ikke tvivl om, at den moderne dans var kommet for at blive. Signe Rasmussens indlæg i 1933 om "bløde Rytmer" og musik, der dulmede nerverne, var ikke blevet mindre aktualiseret op igennem 1930'erne.

Især under 2. verdenskrig og i efterkrigstiden blev de langsommere, "følelsesfulde" melodier så yderst populære med større og større risiko - eller mulighed - for at danse kinddans. Vi skal helt

frem til beat-musikken i 1960'erne, før kinddansen igen er i aftagende. Den betragtedes da som et relikv fra "bondekulturen": fra at have danset som "frækt" par gik man mere og mere over til at danse som individer - med sin egen performance og med ønsket om at give udtryk for noget "indre".

Usamtidighed og samtidighed

Men det er samtidig tankevækkende at konstatere, at visse steder, som feks. i Varde-Ølgod hovedkreds, skal man helt frem til 1960, før der for første gang overhovedet i hovedkredsens historie danses ved nytårs mødet³¹, medens det på den anden side i lovene for den i 1935 nystiftede Vejlby sogns foredrags- og ungdomsforening mellem Vejle og Fredericia hedder, at enkelte aftener kan afsluttes med dans³². Det synes de at være blevet allerede ved nytårsfesten 1935, hvor man anstrengte sig for at pynte salen smukt og at sørge for god musik. I det hele taget dansede man løs i Vejlby sogn: Også i 1939 holdt man nytårsfest med bal. Der er også bal i forbindelse med dilettanten i marts og ved pakkefesten i november.³³

Hvor man i Varde-Ølgod hovedkreds åbenbart skulle helt frem til 1960, før man gav sig i kast med de nye tider, havde man ikke den slags skrupler i Vejlby. Og i Herslev sogn, også i Trekantområdet, tog man i 1950'erne fat på de nye tider ved at lave gruppearbejde i forbindelse med et foredrag om FN, hvor det i protokollen hedder om gruppearbejde, at der er en "af de nye Veje Ungdomsarbejdet skal ind paa". Af samme protokol fremgår det, at lærer Mikkelsen to måneder senere var "Konferencier" ved en sammenkomst³⁴. Under disse omstændig-

heder kan det ikke undre, at der også blev danses tæt ved ungdomsforeningens baller i Herslev i 1950'erne.

Også ungdomsforeningernes historie er således præget af en tidlig flertytmik, med store variationer fra egn til egn. Allerede omkr. 1920 viste de årlige indberetninger vedr. foreningers og hovedkredsens aktiviteter, at dans og underholdning især var i højsædet i Sydjylland og på Mors, medens den slags ikke var så fremherskende i Vestjylland. Omkring 1960 holdt man stadig fanen højt i Vestjylland og lagde vægten på traditionelt folkeoplysningsarbejde, medens man i Herslev var på vej ind i en show- og mediealder med vægten lagt på de sidste skrig.

Opsamling

Sammenlagt tegner der sig et nogenlunde tydeligt billede af dansedebatten i DdU. Den første debat i 1900-tallets første tiår drejede sig om en enten/eller stillingtagen til dansen. Den næste debat, i 1920'erne drejede sig om gammeldags dans eller moderne dans, medens debatten i 1930'erne snarere drejede sig om en generel forholden sig til moderniseringen af det danske samfund. Debatten udvidede sig med andre ord fra at vedrøre et delaspekt til at omhandle organisationens holdning generelt til samtiden. Presset af udefra kommende, samfundsmæssige fænomener og de unges opbrud indenfor i organisationen, blev ungdomsforeningernes ledere tvunget til at ændre kurs i mere og mere liberal retning, samtidig med at man blev nødt til at forholde sig til samtidens politiske, kulturelle og kropslige aspekter. Det gjorde man ud fra ønsket om både at sikre sædeligheden og at sikre organisationens levedygtighed.

Perspektivering

Men hvad handler nu denne historie om, set i et lidt videre perspektiv? Antagelig mange ting, men for det første også dette, at ungdomsforeningernes ledelse ikke kunne sidde medlemmernes ønsker overhørigt. I demokratisk ånd blev man nødt til at bøje af, samtidig med at man herved gav de unge mulighed for at tilegne sig nye kulturformer. Om man vil, kan man hævde, at også i ungdomsforeningsregi indså man, at det var bedre at træne i at omgås det nye, farlige og anderledes i form af kropslige og sanselige erfaringer end blot at vende ryggen fortrængende til.

Et andet aspekt er dette, at diskussionen om dansen i ungdomsforeningerne også viser, at landbokulturen i løbet af mellemkrigstiden fik mere og mere svært ved at stå i mod bykulturen. Man blev gradvist nødt til at give køb overfor såvel fænomener som dilettant, dans og biograf. Sanglege som f.eks. "To man frem for en enke" og "Tyv, ja tyv - det skal du være" blev så småt oplevet som utidssvarende, når man i radioen og i stationsbyens biograf kunne stifte bekendtskab med "suset" fra den store verden i form af en "sheik" som Poul Reichhardt og en "chic" Marguerite Viby, og når man til lyden af et købstadsorkester kunne give sig hen til nye danseformer, der kunne forvandle den enkelte danser til den lokale førsteelsker og -elskerinde. Her slog foredragsholderen i ungdomsforeningen ikke til. Kroppens "tale" blev i den sidste ende stærkere end åndens.

Det kan man begræde eller lade være, men i det 20. århundrede har tidsånd og helligånd ikke haft det godt med hinanden, og mod tidsånd kæmper selv grundtvigianske foredragsholdere og høj-

skoleforstandere forgæves. Det vidste man vist udmærket, da man i Salling gik over til at tillade, at hver anden anden måtte danses "moderne". I løbet af mellemkrigstiden måtte man fra den grundtvigianske farvede bondekultur stille sig pragmatisk an – også på dette område. Og så hører det også med i billedet, at udgifterne til musikken ofte var billigere end foredragsholderens honorar. I Vejlbysogn betalte man i 1939 til musikken ved ballerne henholdsvis 37,50 kr., 52 kr. og 40 kr., medens foredragsholderne skulle have henholdsvis 65 kr., 45 kr. og 52 kr.³⁵

Men debatten om dansen i ungdomsforeningerne rummer samtidig en vigtig kulturalytisk pointe ved enhver levedygtig kultur: at den netop er kendetegnet ved ikke at være stedt i stilstand. At anskue ungdomsforeningernes kompromiser med hensyn til dans som et forfald eller som et udtryk for dobbeltmoral kommer let til at handle om en autenticitetsdrøm, og om at det "sande" og oprindelige var noget, som fandtes "engang". Det er næppe frugtbart. Med lige så stor ret kan man hævde, at en kulturs bæredygtighed lige netop handler om dens evne til at justere og forny sig, dvs. til at gå på kompromis.

I tilfældet ungdomsforeningerne var landbokulturen i mellemkrigstiden oppe mod en for stærk modstander – bykulturen – og man havde selv for lidt at stå imod med. Det så klarsynede folk i øjnene og justerede ind i forhold hertil i erkendelse af, at den danske landbokultur har aldrig været stærkere end bykulturen har tilladt, medens andre folk som f.eks. højskoleforstander Agnus Sørensen fra Galtrup mente at "Negerdans" og dansk dans var "hinandens dødsfjender".

Det er et tegn på en gradvis

à jourføring af dansedebatten i DdU, at den så småt kom til at handle om andet og mere end blot dans og i stedet blev til et spørgsmål om, hvorledes man kunne holde trit med tiden som helhed - uden i øvrigt at give køb med hensyn til den idé- og værdibårne grundholdning. Det bevirkede, at flere og flere af debattørerne vendte ryggen til Agnus Sørensens ultranationalistiske og xenofobiske holdninger.

Allerede i løbet af 1930'erne viste mange mennesker - også i ungdomsforeningernes rækker - sig moderne indstillet i debatten om kulturelle spørgsmål. Bl.a. fordi man ikke ønskede at være bagstræberisk. Den kollektive mentalitet viste sig stærkere end de stridsmænd, som idealistisk ønskede at holde fat ved den traditionelle form for folkeoplysning fra forrige århundrede, som mange især unge omkring 1930 begyndte at opleve som obsolet og utidssvarende. Derfor lagde man sig efter film, radio og ugeblade som supplement til foredragene, dilettant som supplement til oplæsningen, sport som supplement til gymnastikken og - på danseområdet - tango som supplement til polkaen og trippévalsen. Hermed reddede man ungdomsforeningerne i første omgang og sørgede for at de overlevede en generations tid yderligere.

At dette velvillige ønske om at holde sig à jour så i løbet af 1950'erne viste sig at være futilt er en anden sag. Den samfundsmæssige historie løb stærkere end foreningernes egen udvikling, så at man - jvf. situationen fra Herslev, hvor man i 1950'erne heroisk forsøgte at lægge sig efter moderne fænomener som "gruppearbejde" og "konferencier" - var tvunget til som en anden foxterrier at halse af sted efter hjulet på den forbikørende bil. I længden kunne man ikke holde trit. De

historiske muligheder var nu endegyldigt ude, og det var et historisk set "naturligt" skridt, at man i 1965 indgik i De danske Gymnastikforeninger, der ville bruge idrætten som led i et folkeoplysende arbejde. Kroppen tale var tydelig nok.

Men ind i det sidste instisterede ungdomsforeningslederne på at ville drage omsorg for det folkeoplysende arbejde: i Vejlbj donerede man kassebeholdningen på 1207 kr. til gymnastikforeningen med den klausul, at pengene skulle gå til at holde en "kulturel aften" mindst én gang om året; i Herslev deponerede man i 1959, da foreningen indstillede sin virksomhed, sin kassebeholdning på en konto i Landbosparekassen i Vejle og overførte i 1962 pengene til centralskolen med henblik på indkøb af et klaver. Seks år senere rykkede den første beatmusik ind i forsamlingshuset i Herslev ... og pludselig kunne vi se, at vi havde været med til "bondebal".

Efterskrift

Hensigten med denne lille studie har i første række været at pege på ungdomsforeningerne som et forsømt område inden for den danske foreningshistorie. Mange steder er arkivalierne gået tabt, og andre steder er de klausulerede (!), men rundt om i samlingerne er der dog gode "pakker" og læg, som venter på at blive taget i anvendelse. Kan dette stimulere til videregående studier, er der bidraget til den lokalhistoriske forskning, uden hvilken den "store" historie kommer til at mangle en væsentlig dimension.

Noter

- 1 Ungdom og Idræt 1923, s. 544.
- 2 Aksel Meibom: Ungdomsforeningernes daglige liv, in: Jørgen Bukdahl og Jens Marinus Jensen (red.): *Fri Ungdom. Dansk folkeligt Ungdomsarbejde*, bd. 2. Odense 1944, s. 129.
- 3 Sune Fredslund Andersen: Tåning forsamlingshus gennem 100 år, in: *Østjysk Hjemstavn* 1996, s. 52 ff.
- 4 *Forhandlingsprotokol for Pjedsted-Bredstrup Ungdomsforening 1920-1946*. Fredericia lokalhistoriske Arkiv, arkivreg. nr. 5040.
- 5 Aksel Alstrup: *Jysk fodbold i fortid og nutid*. Odense 1950, s. 883.
- 6 Ibid, s. 1122.
- 7 Verner Bruhn: Plint og talerstol. Træk af gymnastik- og ungdomsforeningernes historie i Ribe Amt. *RAGU* 1979, s. 104 ff.
- 8 Ibid, s. 42.
- 9 Ibid, s. 106 f.
- 10 Dansk Ungdom 1926, s. 197 f
- 11 Ibid 1915-1916, s. 491.
- 12 Ibid 1917-1918, s. 92.
- 13 Ibid, s. 482.
- 14 Ibid 1921, s. 227.
- 15 Ibid, s. 227 f.
- 16 Ibid 1926, s. 661 f.
- 17 Ibid, s. 695 f.
- 18 Ibid 1927, s. 241.
- 19 Ibid, s. 285.
- 20 S. Ravn Jensen: Glimt fra Outrup ungdomsforenings historie, in: *Fra Ribe Amt*, bd. XXXX-1, s. 71 ff.
- 21 Ibid, s. 80 f.
- 22 Anders Kjeldgaard Stampe: Forskellige udpluk fra de gamle foreningsprotokoller og enkelte andre skrifter, in: Høver Ungdoms- og Idrætsforening (udg.): *Hundrede aktive år i Høver sogn 1890-1990*. Høver 1990, s. 18.
- 23 Jens Ejsing: Odense-Otting Ungdomsforening 1915-1965, in: *Skivebogen. Historisk Aarbog for Skive og omegn* 1995, s. 75.
- 24 *Dansk Ungdom* 1932, s. 434.
- 25 Ibid 1930, s. 595
- 26 Ibid 1933, s. 79.
- 27 Ibid, s. 107.
- 28 Ibid, s. 339.
- 29 Ibid.
- 30 Ibid 1939, s. 281 ff.
- 31 Verner Bruhn: Plint og talerstol. Træk af gymnastik- og ungdomsforeningernes historie i Ribe Amt. *RAGU* 1979, s. 107.
- 32 Erling Veile (red.): *Livet i landsbyen. Kultur- og fritidsaktiviteter i Vejlbysogn 1868-1988*. Fredericia 1988, s. 147 ff.
- 33 *Vejlbysogns Foredrags- og Ungdomsforening. Kassebog 1938-1971*. Fredericia Lokalhistoriske Arkiv. Arkivreg. nr. A 155.
- 34 *Herslev Ungdomsforening. Forhandlingsprotokol 1954-1962*. Fredericia Lokalhistoriske Arkiv. Arkivreg. nr. A 373.
- 35 *Vejlbysogns Foredrags- og Ungdomsforening. Kassebog 1938-1971*. Fredericia Lokalhistoriske Arkiv. Arkivreg. nr. A 155